

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

(Представлено д.е.н., проф. Ю.С. Цаль-Цалко)

Досліджено, проаналізовано та обґрунтовано теоретичні аспекти фінансового планування, а саме визначено його теоретичну сутність, завдання та принципи.

Ключові слова: фінансове планування, методи, принципи.

Постановка проблеми. З розвитком ринкової економіки та посиленням конкурентної боротьби недооцінка планування діяльності підприємств призводить до значних економічних втрат та прорахунків. Важливим елементом планування діяльності суб'єктів господарювання є фінансовий план, за допомогою якого, на основі аналізу наявних ресурсів і прогнозів підприємства, визначаються джерела його фінансування, обирається ефективний шлях досягнення проміжних і стратегічних цілей щодо управління господарюючою структурою.

В сучасних умовах господарювання кожне підприємство керується принципами самоокупності та самофінансування. Обґрунтованість управлінських рішень щодо формування фінансових планів та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів стає все більш актуальною проблемою.

Метою дослідження є розробка теоретичних положень системи фінансового планування суб'єкта господарювання, а саме визначення економічної сутності, завдань та принципів його здійснення в умовах нестабільного економічного середовища в контексті сучасних тенденцій розвитку концепцій управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія та методологія планування довгий час була і залишається однією з основних проблем фахових наукових досліджень.

Останніми роками в науковій економічній літературі, в роботах багатьох вітчизняних вчених-економістів велика увага приділяється розвитку фінансового планування та адаптації зарубіжного досвіду до умов української економіки. Особливості фінансового планування розглядаються в працях Р.Акофф, І.Ансофф, В.Бочаров, Р.Брейлі, І.Брігхем, Ван Хорн Дж., Дж.Вахович, У.Кінг, Ч.Лі, С.Маєрс, М.Поукко, А.Робсон, Дж.Сігел, А.Тейлор, Дж.Фіннерті, Дж.Шим, О.М. Бандурка, І.А. Бланка, О.Д. Василюк, В.В. Ковалева, М.В. Мниха, А.М. Поддєрьогіна, Г.М. Тарасюк, Н.М. Ушакова та ін. Водночас, не вирішеними раніше частинами загальної проблеми залишається побудова механізму ефективної системи фінансового планування господарюючих структур.

Відаючи належне існуючим теоретичним та методичним положенням в царині фінансового планування, слід наголосити на недостатній розробленості та обґрунтованості багатьох питань фінансового планування, які потребують подальшого дослідження в контексті сучасних тенденцій розвитку економічних систем.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової моделі господарювання найважливішими факторами, що обумовлюють масштаби і темпи розвитку підприємства, є обсяг і структура фінансових ресурсів, які перебувають в його розпорядженні. Без визначення фінансових можливостей та перспектив забезпечення сталого фінансового стану, неможливо досягти стабільного економічного розвитку господарюючої структури.

Проблема фінансового планування є дискусійною. На сьогоднішній день не вироблено єдиного підходу серед науковців і практиків щодо структуризації моделі фінансового планування в різних сферах економіки та бізнесу, а отже спірним і дискусійним залишається підхід до визначення самої суті фінансового планування, його завдань та принципів.

Перше, з чого починається будь-яке наукове дослідження – вивчення сутності економічного явища, уточнення понять та наукових дефініцій. Історичні факти і події, що зумовлюють безперервний процес руху науки, створюють підґрунтя для його розуміння, уточнення та удосконалення. Поняттю «фінансове планування», у сучасному його розумінні, передували тривалі дискусії вчених різних країн та епох.

Сучасне розуміння «фінансове планування» також є неоднозначним, що засвідчується науковими і науковою проблематики.

© А.В. Оверчук, 2014
Л.І. Брєв, В.В. Ковалев, Л.І. Павлова, Г.М. Стасюк, О.С. Філімоненко, Л.А. Швайка [11; 22; 33; 45; 50] стверджують, що фінансове планування є балансом доходів і витрат. На противагу до їх поглядів Р.Брейлі, В.П. Савчук, С.Майєрс, А.В. Чупис [10; 39; 48] вважають, що фінансове планування є процесом, який відображає різні сторони господарської діяльності підприємства.

Відмінними є і погляди І.О. Бланка, В.В. Неудачів, В.А. Відяпіна, Н.М. Ушакова [9; 32; 47], які

вважають, що фінансове планування створює підвалини для прогнозування фінансового стану та майбутнього розвитку підприємства.

Водночас, група науковців Р.Брейлі, С.Майерс, А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, В.Р. Сердюк, Л.Г. Бабур, Г.А. Стасюк, П.А. Лігоненко, М.В. Мних, Г.М. Тарасюк, В.П. Савчук, О.Д. Василюк, О.М. Бандурка, М.Я. Коробов [10; 51; 52; 8; 45; 30], визначають сутність фінансового планування як процесу управління створенням, розподілом, перерозподілом і використанням фінансових ресурсів, які деталізовані в фінансових планах.

Ознайомившись з підходами щодо трактування «фінансове планування» вважаємо, що дане поняття необхідно розглядати в двох ключових аспектах:

- ✓ по-перше, фінансовий план господарюючого суб'єкта являє собою баланс його доходів і витрат, які мають бути взаємоузгодженими та взаємопов'язаними;
- ✓ по-друге, фінансове планування як управлінський процес, визначений кількісними та якісними параметрами механізму реалізації планових показників.

Водночас, існує також неоднозначність серед науковців у визначенні головних завдань фінансового планування, що ускладнює прийняття управлінських рішень менеджментом підприємств та потребує їх систематизації та оптимального обґрунтування.

Використовуючи наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, обґрунтуємо основні завдання фінансового планування в сучасних умовах господарювання.

На думку окремих науковців-дослідників головними завданнями фінансового планування є:

- по-перше, забезпечення необхідними фінансовими ресурсами виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності [2; 4; 7; 12; 18–19; 22–24; 28; 33; 35; 41; 46; 49; 51];
- по-друге, забезпечення контролю за фінансовим станом, платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства [2; 8; 24–25; 27–28; 33–35; 41; 49; 51–52];
- по третє, розрахунок потреби у власних оборотних активах та вирішення питань щодо прискорення їх обертання [3–4; 22; 24; 27; 41; 43; 46; 51–52];
- по-четверте, визначення ефективних напрямів вкладання капіталу, оцінка раціональності його використання [3–4; 24; 27; 41; 43; 46; 51–52].

В свою чергу, серед наведених завдань є такі, що розглянуті поодинокі. На нашу думку, заслуговують на увагу такі положення:

- 1) виявлення внутрішньогосподарських резервів та мобілізація всіх видів ресурсів для збільшення прибутку від звичайної діяльності, а також збільшення їх доходів [24; 51];
- 2) забезпечення виробничого, науково-технічного, комерційного та соціального розвитку підприємства, перш за все, за рахунок власних коштів [25];
- 3) збалансування майбутніх доходів і витрат з урахуванням комерційної самокупності [43];
- 4) збільшення прибутку, переважно за рахунок зростання обсягу виробництва та зменшення витрат виробництва [25];
- 5) обґрунтування напрямів вкладання капіталу, оцінка раціональності його використання [52]; одержання іноземних інвестицій, які підприємство не може отримати без надання інвесторам надійної інформації про їхню фінансову привабливість [49];
- 6) перевірка взаємоузгодженості поставлених цілей та їх виконання [28];
- 7) розробка фірмами заявок на отримання кредитів у комерційних банках [2];
- 8) складання проспектів емісії цінних паперів для залучення додаткового капіталу у грошовій формі [22].

Слід зазначити, що основними питаннями, які можливо виокремити на основі впровадження фінансового планування є: обсяги грошових коштів, які необхідні підприємству для здійснення ефективного господарювання; джерела формування грошових коштів; рівень забезпечення підприємства грошовими коштами для виконання поставлених завдань діяльності; обсяг коштів, які мають бути перераховані в бюджет, позабюджетні фонди, банкам та іншим кредиторам; плановий розподіл та використання чистого прибутку на підприємстві; досягнення збалансованості планових витрат і доходів підприємства на принципах самокупності та самофінансування.

Саме тому основними завданнями фінансового планування на підприємстві, на нашу думку, слід вважати такі:

- забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними власними фінансовими ресурсами;
- забезпечення нормального виробничо-торговельного процесу необхідними фінансовими ресурсами;
- визначення планових обсягів необхідних грошових коштів і напрямів їх витрачання;
- установлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями;
- визначення шляхів ефективного вкладання капіталу, оцінка раціонального його використання;

- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

На основі визначених завдань щодо фінансового планування можна розглянути та узагальнити визначені в різних літературних джерелах принципи фінансового планування діяльності суб'єктів господарювання.

Принципи: 1) основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності; 2) встановлені, загальноприйняті, поширені правила господарських дій і властивостей економічних процесів.

Вперше принципи планування були сформовані А.Файоном, як основні потреби до розробки програми діяльності чи планів підприємства. Ним було визначено такі: необхідності, єдності, безперервності, гнучкості та точності [16, С. 42].

Пізніше, Расел Акофф обґрунтував ще такі принципи планування як – принцип участі та холізму (даний принцип складається із двох: принципу координації та принципу інтеграції [1, С. 100]).

У сучасній вітчизняній науці й практиці планування, крім розглянутих класичних принципів, широко відомі загальноекономічні принципи: науковості, обґрунтованості, цілеспрямованості, комплексності, оптимальності, ефективності, пріоритетності, збалансованості, зайнятості, дерективності, самостійності, конкретності, об'єктивності, динамічності, ризику тощо. Всі вони досить докладно розкриті в науковій і навчальній літературі з планування [6; 31; 44; 56; 57].

Водночас, подальші дослідження науковців та практиків різняться щодо принципів фінансового планування.

Наприклад, М.Гергоментова до принципів фінансового планування відносить:

- принцип єдності (системності);
- безперервності;
- гнучкості;
- погодженості стратегічних цілей і оперативного управління;
- мобільності; стабільності процедур фінансового планування;
- напруженості та досяжності (реальності) фінансових планів;
- розподілу, відповідальності між керівниками служб та підрозділів;
- контрольованості статей фінансових планів;
- значущості фінансових показників;
- науковості (науково-технічної та економічної обґрунтованості) фінансових планів. [15].

У свою чергу, А.В. Роговий у своїй науковій праці наводить та обґрунтовує більш згруповані і розширені принципи фінансового планування: цілевстановлення та цілереалізація; багатоваріантність, альтернативність та селективність; глобальність, системність, комплексність і збалансованість; спадковість і послідовність; реалістичність, досяжність; гнучкість, динамічність, реакція на ситуацію, ефективність і соціальна орієнтованість; кількісна та вартісна визначеність; довгостроковість заходів; принцип достатності інформації; принцип імовірності помилок [38].

На думку автора, ознайомившись з дослідженнями науковців-економістів, до принципів фінансового планування належать такі (рис. 1):

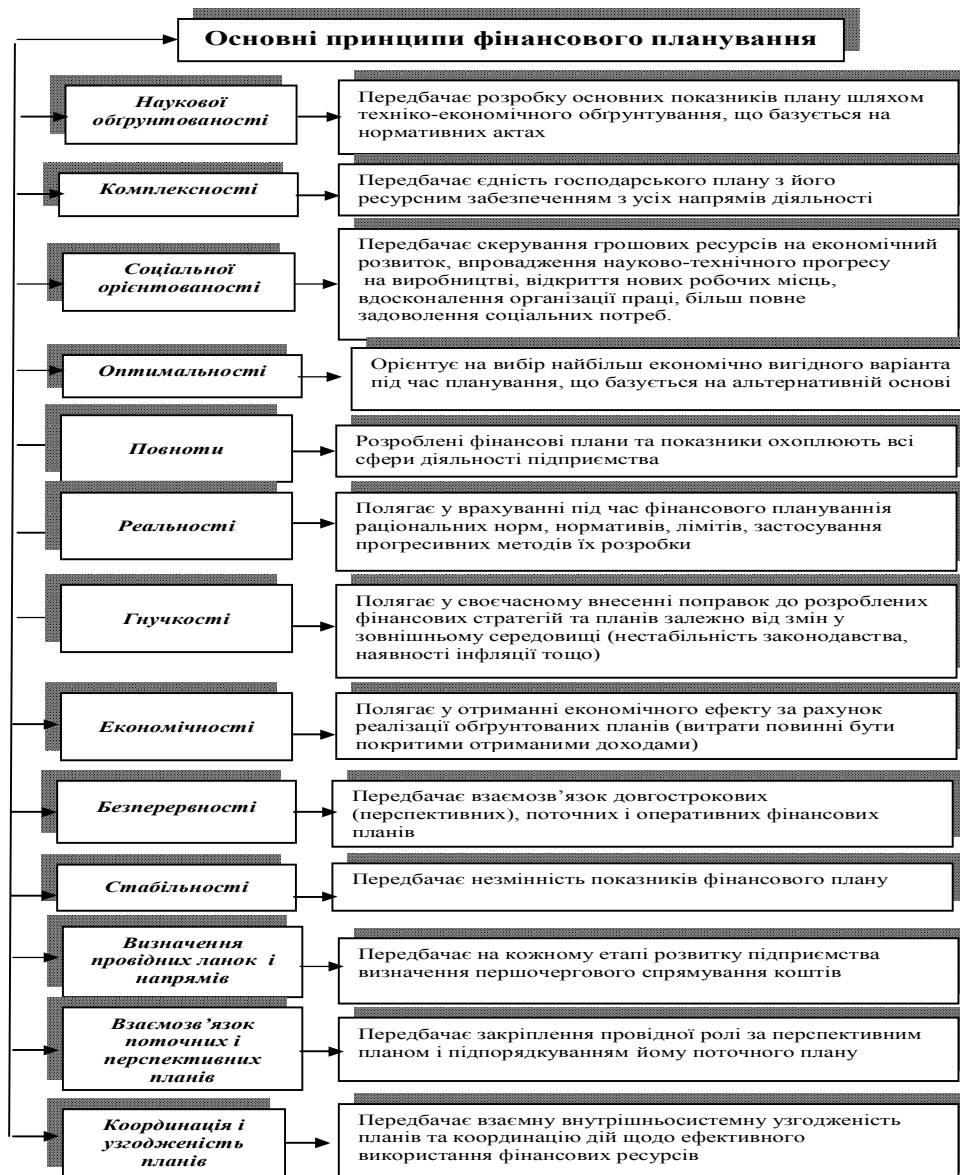


Рис. 1. Основні принципи фінансового планування

Дотримання вказаних принципів є необхідною умовою здійснення фінансового планування діяльності суб'єктів господарювання, запорукою вирішення завдань та досягнення поставлених цілей і самі ці принципи складають зміст концепції адаптивного ринкового планування.

Відзначимо основні позитивні моменти фінансового планування:

- з моменту впровадження системи фінансового планування підвищується фінансова обґрунтованість схвалених рішень на всіх рівнях управління;
- зростає ефективність щодо використання активів, що є у розпорядженні підприємства і його окремих структурних підрозділів як в матеріальній, так і в нематеріальній формі, а також ресурсів;
- суб'єкт господарювання має можливість для створення найбільш точнішого проекту за оцінкою інвестиційної привабливості від ділових сфер господарської діяльності, які воно реалізує або якими воно збирається зайнятися в перспективному майбутньому;
- використовуючи політику фінансового планування перед прийняттям правильного управлінського рішення можна чіткіше сформулювати потребу у фінансових інвестиціях і кредитах, а також інших ресурсах та кредитах за різними напрямками господарської діяльності і видах бізнесу;
- з позиції інвесторів, що вклали гроші в бізнес, підприємство може бути розглянуто як зрозумілий «фінансово прозорий» механізм функціонування.
- підвищується рівень управління підприємством за рахунок посилення фінансової дисципліни, а також поєднання стимулювання ефективнішої роботи структурних підрозділів на користь всієї організації;

– зростає можливість чіткої регламентації взаємостосунків між структурними підрозділами підприємства.

Головною метою фінансового планування на сучасному підприємстві є забезпечення фінансових можливостей для успішної господарської діяльності, одержання необхідних для цього засобів і в кінцевому підсумку – досягнення прибутковості всіх видів діяльності підприємства [2], за допомогою таких заходів:

- цільової орієнтації і координації всіх подій на підприємстві;
- визначення стратегічних цілей у формі конкретних фінансових показників;
- визначення життєздатності фінансових проектів;
- виявлення фінансово-економічних ризиків і зниження їх рівня;
- одержання зовнішнього фінансування;
- підвищення гнучкості, пристосованості підприємства до можливих змін.

Всі розрахунки, що здійснюються в процесі фінансового планування суб'єкта господарювання, дозволяють в повному обсязі і в потрібний час визначити необхідну суму грошових коштів на їх реалізацію, а також джерела їх надходження (власні, кредитні, бюджетні або засоби інвестора).

Водночас, поряд з факторами, які вимагають широкого застосування системи фінансового планування в сучасних умовах господарювання на початкових етапах їх застосування, діють також фактори, які обмежують його використання вітчизняними підприємствами. До них належать:

- ✓ високий ступінь невизначеності на вітчизняному ринку та за його межами, пов'язаний з глобальними змінами у всіх сферах суспільного життя;
- ✓ відсутність ефективної нормативно-правової бази щодо системи фінансового планування;
- ✓ обмежені фінансові можливості підприємств для здійснення фінансових розробок у галузі планування.

Враховання наведених вище факторів та чинників дозволяють правильно визначити мету діяльності підприємства, зрозуміти і обґрунтувати те, для чого застосовується фінансове планування, чи доцільне його використання даним господарюючим суб'єктом за даних ринкових умов.

Враховуючи результати проведеного дослідження, вважаємо за можливе стверджувати, що в сучасних умовах розвиток фінансового планування є одним з базисних внутрішньоорганізаційних контекстів в управлінській системі господарюючого суб'єкта. Багатогранність та неоднозначність наукових підходів щодо розуміння економічної сутності, завдань, принципів та методів фінансового планування засвідчує те, що дана економічна категорія потребує постійного переосмислення і доповнення на теоретичному та науково-методичному рівнях. В цілому, основні висновки та перспективи подальших досліджень у даному контексті є такими:

1. Фінансове планування – це управлінський процес, який визначається кількісними та якісними параметрами механізму реалізації взаємопов'язаних та взаємоузгоджених планових показників, які відображені в балансі доходів та витрат підприємства, тобто у фінансовому плані.

2. Розробка фінансового плану, на наш погляд, є логічним завершенням процесу планування діяльності підприємства в цілому і дає можливість оцінити кінцеві результати його господарювання в планованому періоді. Результати розробки фінансового плану необхідні для узагальнення інформації, що стосується джерел і часу надходження коштів та обсягів цих надходжень, напрямів їх використання, відповідності потреби в засобах і їх наявності, фінансового стану, якого можливо досягти протягом і наприкінці планового періоду.

3. Основним напрямом подальших наукових досліджень вважаємо узагальнення наукових підходів та розроблення методичного інструментарію побудови ефективного економічного механізму фінансового планування суб'єктів господарювання на засадах програмно-цільового методу.

Список використаної літератури:

1. *Акоф Р.* Планирование будущего корпорации / *Р.Акоф.* – М. : Прогресс, 1985. – 322 с.
2. *Анискин Ю.П.* Планирование и контролинг : учебник / *Ю.П. Анискин, А.М. Павлова.* – М. : Омега-Л, 2003. – 280 с.
3. *Аранчий В.І.* Фінанси підприємства : навч. посібник / *В.І. Аранчий.* – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
4. *Балабанов И.Т.* Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта / *И.Т. Балабанов.* – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 208 с.
5. *Бандурка О.М.* Фінансова діяльність підприємства : посібник / *О.М. Бандурка, М.Я. Коробов.* – К. : Либідь, 2002. – 279 с.
6. *Бенвенисте Гей* Овладание политикой планирования / *Гей Бенвенисте* : пер. с англ., под. ред. *М.Каланторовой.* – М., 1994. – 304 с.
7. *Біла О.Г.* Фінансове планування і прогнозування / *О.Г. Біла.* – 2006. – 47 с.

8. Білик М.Д. Фінансове планування на підприємстві в сучасних умовах / М.Д. Білик // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 133–141.
9. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами / И.А. Бланк. – К. : АДФЕ-Украина: МП «ИТЕМ ЛТД», 1996. – 534 с.
10. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р.Брейли, С.Майерс. – М. : Олимп-Бизнес, 1997. – 242 с.
11. Бриль А.Р. Финансовое планирование малых и средних фирм: документы, нормативы, аналитическое обеспечение / А.Р. Бриль // Промышленный вестник. – 1997. – № 2 (9). – С. 1–3.
12. Фінанси підприємства у схемах і таблицях : наоч. навч. посібник / Л.П. Василенко, Л.В. Гут, О.П. Оксаєнко. – К. : Дакор, 2006. – 344 с.
13. Василик О.Д. Теорія фінансів : підручник / О.Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 251 с.
14. Видяпина В.А. Бакалавр економики : хрестоматія / В.А. Видяпина. – Т. 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.vvsu.ru/books/Bakalavr02/page0084.asp>.
15. Гергоментова М. Построение системы финансового планирования на предприятиях / М.Гергоментова // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 10. – С. 91–95.
16. Планирование на предприятии : учебник / В.А. Горемыкин, Э.Р. Бугулов, А.Ю. Богомолов. – изд. 2-е, стереотипное. – М. : Информацонно-издательский дом «Филинь», Рилант, 2000. – 328 с.
17. Економічна енциклопедія : у 3-х томах ; за ред.: С.В. Мочерний та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
18. Зятковський І.В. Фінанси підприємств : навч. посібник / І.В. Зятковський. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Кондор. – 2003. – 364 с.
19. Іванова В.В. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / В.В. Іванова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 472 с.
20. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 768 с.
21. Ковальов В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник / В.В. Ковальов, О.Н. Волкова. – М. : ООО «ТК Велби», 2002. – 424 с.
22. Финансы фирмы : учеб. для студ. вузов / А.М. Ковальова, М.Г. Лапуста, Л.Г. Скамай ; Гос. ун-т управления. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 496 с.
23. Коробов М.Я. Финансовое планирование на предприятии: энциклопедия бухгалтера и экономиста / М.Я. Коробов. – 2-е изд. – Х., 2003. – № 7 (61). – С. 5–46.
24. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
25. Финансовый менеджмент : учебник / В.Е. Леонтьев, В.В. Бочаров, Н.П. Радковская. – М. : «ООО Издательство Элит», 2005. – 560 с.
26. Ли Ченг Ф. Финансы корпораций: теория, методы и практика : учебник / Ф.Ли Ченг, Дж.И. Финнерти. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 686 с.
27. Финансовое планирование на предприятии : уч.-практ. пособие / О.Н. Лихачова. – М. : Тк Велби, Изд-во Проспект, 2003. – 264 с.
28. Лихачова О.Н. Долгосрочная и краткосрочная финансовая политика предприятия : учеб. пособие / О.Н. Лихачова, С.А. Щуров ; под ред. И.Я. Лукасевича. – М. : Вузовский учебник, 2007. – 288 с.
29. Фінанси підприємства : підручник / Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва, Н.А. Гриню та ін. – К., 2007. – 491 с.
30. Лігоненко П.А. Фінанси підприємства : підручник / П.А. Лігоненко, М.В. Мних. – К. : Знання України, 2004. – 428 с.
31. Маршал А. Принципы экономической науки / А.Маршал. – М. : Прогресс, 1993. – Т. 1. – 416 с.
32. Неудачин В.В. Финансовое планирование: актуальность, подходы и методики / В.В. Неудачин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.optim.ru/1htm>.
33. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия : учебник / Л.Н. Павлова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 400 с.
34. Партин Г.О. Фінанси підприємств : навч. посібник / Г.О. Партин, А.Г. Загородній. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 379 с.
35. Особливості фінансового планування на сучасному етапі / І.Л. Пащенко, Л.Л. Пащенко, Ю.Л. Петрушевський // Експрес-новини: наука, техніка, виробництво. – 1997. – № 15–16. – С. 7–9.
36. Фінанси підприємства : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. ; заг. ред. А.М. Поддєрьогін. – 6. вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
37. Поддєрьогіна А.М. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2000. – 524 с.
38. Роговий А.В. Фінансове планування як функція менеджменту підприємства / А.В. Роговий // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2009. – № 2 (3). – С. 120–127.

39. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В.П. Савчук. – К. : Издательский дом «Максимум», 2001. – 301 с.
40. Савчук В.П. Управление финансами предприятия / В.П. Савчук. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 480 с.
41. Фінансове планування і управління на підприємствах : навч. посібник / Г.А. Семенов, В.З. Бугай, А.Г. Семенов, А.В. Бугай. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
42. Сердюк В.Р. Планування фінансово-господарської діяльності / В.Р. Сердюк, Л.Г. Бабур. – 2002.
43. Слав'юк Р.А. Финансы предприятия : підручник / Р.А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ, 2007. – 550 с.
44. Современное управление ; под. ред. Д.Н. Кортухина. – М., 1997.
45. Стасюк Г.А. Финансы предприятия : навч. посібник / Г.А. Стасюк. – Херсон: Олді-плюс, 2004. – 480 с.
46. Тарасюк Г.М. Бизнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз : навч. посібник / Г.М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ. – 2006. – 420 с.
47. Организация финансового планирования на торговом предприятии : учеб. пособие / Н.М. Ушакова, Л.О. Кукуруза, Т.Л. Керанчук. – К., 1996. – 77 с.
48. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование) : науч.-метод. издание ; под. ред. А.В. Чуписа. – Сумы : Университетская книга, 1999. – 120 с.
49. Финансовый менеджмент : учеб. для вузов / Н.Ф. Самсонов, Н.П. Баранникова, А.А. Володин и др. ; под ред. проф. Н.Ф. Самсонова. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 2000. – 495 с.
50. Філімоненко О.С. Финансы предприятий : навч. посібник / О.С. Філімоненко. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 398 с.
51. Финансы предприятий : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та доп.. – К. : КНЕУ, 2005. – 546 с.
52. Финансовый менеджмент : підручник ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
53. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / Л.А. Швайка. – 4-те вид., стереотипне. – Львів : «Новий світ – 2000», 2007. – 268 с.
54. Шелудько В.М. Финансовый менеджмент : підручник / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
55. Экономика предприятия : учеб. для вузов ; под ред. проф. В.Я. Горфинкеля, проф. В.А. Швандара. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 718 с.
56. Юденко В.А. Аналіз фінансових результатів підприємства в умовах реформування бухгалтерського обліку / В.А. Юденко // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 140–144.
57. Mintsberg H. The rise and fall of strategic planning / H.Mintsberg // N.Y. The free press, 1994.

ОВЕРЧУК Алла Василівна – старший викладач кафедри економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- фінансове планування;
- фінансовий аналіз.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2014